

HERMAN JÓZSEF
VULGÁRIS LATIN

SEGÉDKÖNYVEK
A NYELVÉSZET TANULMÁNYOZÁSÁHOZ XXI.

HERMAN JÓZSEF

VULGÁRIS LATIN

Az újlatin nyelvek kialakulásának útja

TINTA KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 2003

SEGÉDKÖNYVEK A NYELVÉSZET TANULMÁNYOZÁSÁHOZ XXI.

Sorozatszerkesztő:
KISS GÁBOR

Magyarra fordította:
SZÍJ ILLDIKÓ

A bibliográfia magyar változatát készítette:
ADAMIK BÉLA

ISSN 1419-6603
ISBN 963 9372 63 3

© Herman József, 2003
© TINTA Könyvkiadó, 2003

A kiadásért felelős
a TINTA Könyvkiadó igazgatója
Műszaki szerkesztő: Bagu László
Nyomdai munkálatok:
Akaprint Nyomdaipari Kft.
Felelős vezető: Freier László

TARTALOM

A SZERZŐ ELŐSZAVA A MAGYAR NYELVŰ KIADÁSHOZ	7
BEVEZETÉS	9
1. FEJEZET	
A VULGÁRIS LATIN: TERMINOLÓGIAI KÉRDÉSEK ÉS ALAPVETŐ MEGHATÁROZÁSOK	11
2. FEJEZET	
KÜLSŐ FELTÉTELEK	17
3. FEJEZET	
FORRÁSOK ÉS MÓDSZEREK	23
4. FEJEZET	
HANGVÁLTOZÁSOK	31
1. A magánhangzórendszer	31
2. A mássalhangzórendszer	37
a) Szóvégi mássalhangzók	38
b) A palatalizációk	40
c) Intervokális mássalhangzók	42
d) Mássalhangzócsoportok	43
5. FEJEZET	
RAGOZÁS	45
1. A deklináció	45
2. Az igeragozás	58
6. FEJEZET	
A NÉVSZÓI SZERKEZETEK ÉS A MONDAT	67
1. A névszói szerkezetek	67
2. Az egyszerű mondat	70
3. Az összetett mondat	71

7. FEJEZET

SZÓKINCS	77
1. Változatlan alakú szavak	77
2. A ragozott szavak	78
a) A szókincs változása	78
b) Szemantikai változások	81
c) Szóképzés és szóösszetétel	83
d) Idegen elemek	84

8. FEJEZET

NÉHÁNY ÁLTALÁNOS KÉRDÉS	85
1. A latin történetének vége	85
2. A latin területi differenciálódása	89
3. A vulgáris latin fejlődésének alapvető tendenciái	92
BIBLIOGRÁFIAI TÁJÉKOZTATÓ	95

A SZERZŐ ELŐSZAVA A MAGYAR NYELVŰ KIADÁSHOZ

Szerény terjedelméhez képest ennek a könyvnek hosszú és meglehetősen bonyolult szöveg- és kiadás-története van. Eredetijét – majd negyven éve már – franciául írtam a párizsi Presse Universitaires de France neves ismeretterjesztő sorozata, a „Que sais-je?” számára, amely 1967-ben adta először közre. Alig két évtized alatt több kiadást is megért, s nem kis meglepetésemre japánra is lefordították. A kilencvenes évekre „hiánycikk” lett, s mivel több európai és amerikai egyetemen oktatási segédanyag volt, felmerült az igény további fordításokra: 1997-ben spanyol fordításban jelent meg a barcelonai Ariel kiadónál, 2000-ben pedig az Egyesült Államokban a Pennsylvania University Pressnél angol nyelven. Ezekben az években a könyv már viszonylag hosszú múltra tekintett vissza és javításra, átdolgozásra szorult, hiszen időközben sok minden történt a nyelvtudományban, s a latin, újlatin nyelvészetben is. A teljes átírásra nem lett volna mód, sem idő, azonban sokat módosítottam a francia alapszövegen, a fejezetek hosszabbak lettek, a technikai jellegű hibákat felülvizsgáltam és igyekeztem legalábbis néhány ponton az általános nyelvészeti mondanivalót is kiegészíteni, kiemelni. Ilyeténképpen a spanyol, majd az angol fordítás a könyv erősen módosított új kiadásával lett egyenértékű, emellett az eredeti kiadás nyúlfarknyi, kezdők számára készített bibliográfiája helyett részletes, latin nyelvtörténeti és romanisztikai vonatkozású tájékoztató bibliográfiát is magában foglalt.

Így érthető, hogy a most megjelenő magyar fordítás az eredetileg francia nyelvű könyv spanyol fordítását tekinti alapszövegének, ami azért is ajánlatosnak tűnt, mert a spanyol fordító, Carmen Arias Abellán sevillai professzor kiváló, színvonalas munkát végzett.

Nagy öröm számomra, hogy sikerül a könyvet magyar nyelven is megjelentetni. Köszönettel tartozom ezért a Tinta Könyvkiadónak, és vezetőjének, Kiss Gábornak; nagyra értékelem a fordító, Szijj Ildikó munkáját, aki nehéz feladatát mintaszerűen oldotta meg. Köszönet jár fiatal kollégámnak, Adamik Bélának, aki a minden eddiginél részletesebb tájékoztató bibliográfiát velem való konzultáció alapján kidolgozta.

Ha már a bibliográfiáról van szó, hadd tegyek egy rövid megjegyzést: ez a könyvecske több évszázad kutatásának eredményeire épült, nincs olyan mondata, amelyhez sok elemből álló előzmény-listát ne kellene csatolni. Ez természetesen nem lehetséges. Azokra az elődeimre utaltam csak név szerint, akiknek gondolataira kü-

lönösen támaszkodom, vagy akikkel vitázni kívántam. A bibliográfia a szövegben idézett szerzők nevéin messze túlterjed, s remélem, segítségére lesz azoknak, akiket a könyv további tanulásra, kutatásra ösztönöz. Kívánom, hogy sok ilyen olvasó kezébe kerüljön.

Herman József